

Hemşirelik Öğrencilerinin Organ Bağışi Hakkındaki Tutumları ve Etkileyen Faktörler*

Nursing Students' Attitudes Toward Organ Donation and Affecting Factors

• NURAN GÜLER*
• PINAR YILMAZ**
• KÜBRA ERTURHAN TÜRK**

• Bu çalışma 1. Uluslararası 5. Ulusal Ebelik Sempozyumu'nda sözel bildiri olarak sunuldu. 24-26 Nisan 2018, Sivas, Türkiye.

ÖZ

Amaç: Hemşirelik öğrencilerinin organ bağışi hakkındaki tutumları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesidir.

Yöntem: Tanımlayıcı tipte olan araştırmanın evrenini, bir üniversitenin hemşirelik bölümünde okuyan 755 öğrenci oluşturdu. Çalışmada örneklem seçimi yapılmadı. Örneklemi verilerin toplandığı zamanda devamsızlık yapmayan ve çalışmaya katılmayı kabul eden 607 öğrenci oluşturdu. Veriler, kişisel bilgi formu ve "Organ Bağışi Tutum Ölçeği" kullanılarak elde edildi. Veri toplama araçları, öğrencilere dersliklerde uygulandı. Veriler, sayı, ortalama, yüzde, non-parametrik analizler ve lojistik regresyon analizi ile elde edildi.

Bulgular: Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 20.80±1.68 idi. Öğrencilerin organ bağışi ile ilişkili pozitif tutum skoru 95.13±1.88, negatif tutum skoru 59.31±1.94 olarak belirlendi. Bazı değişkenlerle olan lojistik regresyon analizine göre öğrencinin organ bağışi konusunda isteğini, negatif tutumu düşük olan 6.07 kat OO: 6.07: (%95 GA:3.58-10.30); ailede organ nakli olan birey varlığı 3.60 kat OO: 3.60: (%95 GA:1.22-10.58); pozitif tutumu yüksek olan 2.31 kat OO: 2.31: (%95 GA:1.16-4.60); kadın cinsiyeti 1.87 kat OO: 1.86: (%95 GA:1.07-3.27); sağlık çalışanı bilgisine güvenin 0.38 kat OO: 0.38: (%95 GA:0.22-0.68); organ bağışi bilgisinin 0.21 kat OO: 0.21: (%95 GA:0.12-0.38) artırdığı bulundu.

Sonuç: Çalışmada, öğrencilerin organ bağışi konusunda pozitif tutumlarının yüksek olduğu ancak çok azının organ bağışında bulunma isteğinin olduğu belirlendi. Organ bağışi isteğini en fazla tutumun etkilediği belirlendi.

Anahtar kelimeler: Hemşirelik öğrencileri, organ bağışi, tutum.

ABSTRACT

Aim: This study aimed to determine the attitudes of nursing students regarding organ donation and affecting factors.

Methods: This descriptive study comprised a total of 755 nursing students who studied at a university. The total study sample comprised 607 students who agreed to participate. The data were obtained using the personal information and the "Organ Donation Attitude Scale." Data collection tools were filled out by students in classrooms. Data were obtained by number, percentage, average, non-parametric analyses, and logistic regression analysis.

Results: The average age of the students who participated in the study was 20.80±1.68. The positive attitude score of the students regarding organ donation was found to be 95.13±1.88 and the negative attitude score was found to be 59.31±1.94. According to the logistic regression analysis performed, the student's attitude toward organ donation increased 6.07 times higher than negative ones with low negative attitudes OR: 6.07: (95% CI:3.58–10.30); 3.60 times by the family with organ donation OR: 3.60: (95% CI:1.22–10.58); 2.31 times higher than those with high positive attitudes OR: 2.31: (95% CI:1.16–4.60); 1.87 times by female gender OR: 1.87: (95% CI:1.07–3.27); 0.38 times by trust in knowledge of healthcare workers OR: 0.38: (95% CI:0.22–0.68); and 0.21 times by knowledge of organ donation OR: 0.21: (95% CI: 0.12–0.38).

Conclusion: The current study found that students had a higher positive attitude towards organ donation, but very few were determined to donate organs. It was determined that the wish to donate organs had the most effect on the attitude toward organ donation.

Keywords: Nursing students, organ donation, attitude.

* N Güler, Prof. Dr.
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Bölümü Halk Sağlığı Hemşireliği, Sivas
e-posta: nuranguler@yahoo.com.tr

** P Yılmaz, Araş. Gör
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Bölümü Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, Sivas
e-posta: yilmazpinar20@gmail.com

*** K Erturhan Türk, Araş. Gör.
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Bölümü Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, Sivas
Yazışma Adresi / Address for Correspondence:
Kübra Erturhan Türk, Araş. Gör.
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Bölümü
Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Sivas
Tel: 0 346 219 16 50 Faks: 0 346 219 12 61
e-posta: kubraerturhan@gmail.com

Organ nakli, irreversible organ yetmezliklerinde başarılı bir tedavi yöntemi olup, hastalara ikinci bir yaşam şansı tanımaktadır.⁽¹⁾ Joseph Murray tarafından 1954 yılında insandan insana başarılı ilk böbrek nakli, transplantasyonun gelişimini başlatmıştır.⁽²⁾ Bu keşiften sonra organ nakli, son evre organ yetmezliği olan hastalar için önemli bir tedavi yöntemi olmuştur. Son yıllarda ekonomik ve teknolojik gelişmeler, yaşlı nüfusun ve hastalıkların artması nedeni ile organ nakline gereksinim artmıştır.⁽³⁾ Ancak, organ nakli bekleyen hasta sayısının artmasına karşın, bağışlanan organlar ihtiyacı karşılamamaktadır.^(4,5) DSÖ⁽⁶⁾ verilerine göre gerçekleştirilen organ nakillerinin tüm organ nakil gereksinimlerinin %10'unu karşıladığı rapor edilmiştir. Türkiye Sağlık Bakanlığı⁽⁷⁾ verilerinde ise; 25.952 hastanın organ nakli için sırada beklediği bildirilmiştir. 2014'te organ bağışında bulunan canlı donör sayısı 2.132, kadaverik donör sayısı 564 olmak üzere toplam 2.696 iken, 2018'de bu sayı 5.595'e (canlı 4.161, kadaverik 1.434) yükselmiştir. Ancak, Türkiye'de organ bağışı sayısının artması ile birlikte bağışçı sayısı büyüyen nakil bekleme listesinin oldukça gerisinde kalmaktadır.

Sağlık bakım profesyonelleri olan hemşireler; organ nakli sürecinde hastaların fiziksel, ruhsal ve sosyal sorunlarına çözüm bulma, yaşam kalitelerini yükseltme, kendi kendine yeterli duruma gelmeleri ve uyum sağlamaları için gerekli eğitimleri verme, rehberlik ve destek sağlamada anahtar roledir. Bu nedenle organ bağışını olumsuz etkileyen temel nedenlerden biri sağlık profesyonellerinin organ bağışına karşı tutumlarıdır. Sağlık profesyonellerinin organ bağışına karşı tutumları, nakil bekleyen alıcıların ve bağış yapan ailenin tutumunu, beyin ölümü gerçekleşmiş hastaya yaklaşımı ve ailenin karar verme sürecini önemli düzeyde etkilemektedir.⁽⁸⁾ Hemşireler beyin ölümü sonrası organ bağışına duyulan ihtiyacı algıladığında ve bağış süreci konusunda olumlu tutuma sahip olduğunda organ bağış sürecini kolaylaştırabilmektedir. Bu nedenle hassas, duyarlı, destekleyici hemşirelik bakımı ile organ bağışında bulunma oranının artacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla geleceğin sağlık profesyonelleri olan hemşirelik öğrencileri, organ bağışı konusunda farkındalık geliştirme ve toplumu organ nakline teşvik etmede önemli bir noktadadır.^(9,10) Yapılan çalışmalarda, hemşirelik öğrencilerinin organ bağışı hakkındaki tutumlarının bilgi eksikliği,^(1,9) sakat kalma korkusu, beden bütünlüğünün bozulma düşüncesi⁽¹¹⁾ ve ailenin organ nakline karşı tutumundan^(11,12) etkilendiği belirlenmiştir. Bir çalışmada, ailesinde bağışçı kartı olan tıp ve hemşirelik öğrencilerinin organ bağışı yapma konusunda daha istekli oldukları belirlenmiştir.⁽¹³⁾ Konu ile ilişkili diğer çalışmalarda, tutumun cinsiyet;⁽¹⁴⁾ dini inançlar,⁽¹⁴⁻¹⁶⁾ ailesel ve geleneksel yapı,^(16,17) etnik köken,⁽¹³⁾ kültürel değerler⁽¹⁸⁾ ve kişisel inançlar ve kararsızlıktan⁽¹⁹⁾ etkilendiği rapor edilmiştir. Bunların yanı sıra beyin ölümü tanısının karmaşık olması ve zaman alması organ naklini engelleyen diğer durumlar olarak bildirilmiştir.⁽⁸⁾

Hemşirelerin toplum üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, geleceğin sağlık profesyonelleri olan hemşirelik öğrencilerinin organ bağışı konusundaki tutumları ve etkileyen

faktörleri belirlemek, organ bağışına yönelik girişimlerin ve eğitimlerin planlanmasına katkıda bulunacaktır. Bu nedenle bu araştırmanın yapılmasına gereksinim duyuldu.

Amaç

Bu araştırma, hemşirelik öğrencilerinin organ nakli hakkındaki tutumları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacı ile yapıldı.

Yöntem

Araştırmanın tipi

Araştırma, tanımlayıcı tipte bir çalışmadır.

Araştırmanın yapıldığı yer ve zaman

Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik bölümünde, Mart 2018-Haziran 2018 tarihleri arasında yapıldı. Araştırmanın yürütüldüğü hemşirelik bölümü müfredatında organ nakline yönelik ayrıca bir ders bulunmamaktadır. Cerrahi hastalıkları hemşireliği dersi içerisinde 2 saat olarak anlatılmaktadır.

Araştırmanın evreni ve örneklemi

Araştırmanın evrenini, bir kamu üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesi hemşirelik bölümü 1. sınıf (186), 2. sınıf (191), 3. sınıf (146) ve 4. sınıf (232) öğrencileri olmak üzere toplam 755 öğrenci oluşturdu. Örnekleme için evrenin tamamına ulaşmak hedeflendi. Ancak, verilerin toplandığı zamanda devamsızlık yapan ve araştırmaya katılmak istemeyen öğrenciler araştırma kapsamına alınmadı. Bu nedenle örnekleme öğrencilerin %80.40'ı olan 607 öğrenci oluşturdu.

Veri toplama araçları

Veriler araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan kişisel bilgi formu^(4,13,15,19,21,22) ve "Organ Bağışı Tutum Ölçeği" kullanılarak elde edildi. Öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, sınıfı, yaşadığı yer, ailesinde organ nakli bekleyen ve organ nakli yapılan bireyin varlığı, organ bağışında bulunma isteği, organ bağışında bulunma veya bulunamama gerekçesi gibi soruları içeren toplam dokuz sorudan oluşmaktadır. Organ bağışı tutum ölçeği, Parisi ve Katz tarafından 1986 yılında geliştirilen, Yazıcı Sayın⁽²⁰⁾ tarafından Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan bir veri toplama aracıdır. Yazıcı Sayın tarafından yapılan Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasında ölçeğin genel, pozitif tutum ve negatif tutum alt boyutu cronbach alfa katsayıları sırası ile 0.857, 0.925, 0.914 olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada ise, ölçeğin genel, pozitif ve negatif tutum alt boyutu cronbach alfa katsayıları sırası ile 0.837, 0.928, 0.883 olarak belirlendi.⁽²⁰⁾ Ölçek her bir maddesi, tamamen katılıyorum seçeneği ve hiç katılmıyorum arasında değişen 6 seçenekli bir likert formatındadır. Ölçeğin 2 boyutu vardır ve 40 maddeden oluşmaktadır. Birinci boyut, pozitif söylemlerden oluşmakta ve insanların organ bağışı konusundaki "yardımseverlik ve ahlaki

değerleri/inançlarını” gösteren 20 maddeden oluşmaktadır (1, 3, 6, 7, 9, 10, 12, 15, 18, 20, 22, 23, 25, 27, 28, 31, 34, 36, 38, 40). İkinci boyut ise tıbbi olarak ihmal edilme korkusu ve bedensel yaralanma korkusu olmak üzere 2 negatif söylemenden oluşmaktadır. “*Tıbbi olarak ihmal edilme korkusu*” (4, 11, 14, 16, 17, 19, 24, 30, 32, 37) ve “*bedensel yaralanma korkusu*” (2, 5, 8, 13, 21, 26, 29, 33, 35, 39) 10’ar maddeden oluşmaktadır. Ölçekte her bir maddenin puanı toplanarak puan hesaplaması yapılmaktadır. “Yardımsızlık ve ahlaki değer ve inançlar” değişkeninden yani pozitif tutumlardan alınabilecek puanlar 20-120 arasında değişmektedir. Algılanan tıbbi ihmal edilme korkusu değişkeninin puanı 10-60 arasında, algılanan bedensel yaralanma korkusunun puanı da 10-60 arasında değişmektedir. Negatif tutum skoru ise 20-120 arasındadır. Yüksek pozitif ve düşük negatif skorlar organ bağışı konusunda gönüllü tutumların güçlü olduğunu göstermektedir. Ölçeğin kullanılabilirliği için Yazıcı Sayın tarafından e-mail yolu ile izin alındı.

Verilerin toplanması

Veri toplama formları araştırmacılar tarafından öğrencilerin en çok katılım gösterdiği derslerde her bir sınıf için farklı günlerde uygulandı. Anketler araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilere dağıtıldı ve doldurmaları istendi. Uygulanma süresi her bir sınıf için ortalama 20 dk. sürdü.

Verilerin değerlendirilmesi

Elde edilen veriler IBM SPSS Statistics for Windows. Version 22.0 (Statistical Package for the Social Sciences, IBM Corp., Armonk, NY, ABD) paket programında değerlendirildi. Veriler, demografik veriler için tanımlayıcı testler, ölçek puanlarının hesaplanmasında ortalama ve bazı değişkenlerle ölçek puan ortalamalarının karşılaştırılmasında sayı, yüzdelik ve ölçeğin toplam puan ortalaması hesaplandı. Verilerin normal dağılımda olup olmadığı Kolmogorov-Smirnov (K-S) testi ile belirlendi. Normal dağılım göstermeyen veriler non parametrik analizlerle değerlendirildi. İki denli grupların karşılaştırılmasında fark Dunnett T3 Post Hoc testi ile belirlendi. Modelde literatür doğrultusunda^(4,13,15,19,21,22) çeşitli değişkenlere (cinsiyet, yaşadığı yer, ailede organ nakli bekleyen birey, ailede organ nakli olan birey, sağlık çalışanı bilgisine olan güven, pozitif tutum, negatif tutum) göre organ bağışı isteğini etkileyen faktörleri gösteren lojistik regresyon analizi yapıldı ve anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edildi.

Araştırmanın etik yönü

Araştırmaya başlamadan önce araştırmanın yapılacağı kurumun etik komitesinden 2018-01/03 karar numaralı Etik Kurul izni ve çalışmanın yapılacağı kurumun yönetiminden gerekli izinler alındı. Araştırmada Helsinki Bildirgesi’nde yer alan etik ilkelere uyuldu. Araştırmanın formları uygulanmadan önce öğrencilere araştırmanın amacı açıklandı ve formlar uygulanmadan önce araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden bilgilendirilmiş yazılı onam alındı.

Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırma bir üniversitenin sağlık bilimleri fakültesi hemşirelik bölümündeki öğrencilerle yürütüldüğü için, evrene genellenme durumu düşüktür. Ancak bu gibi çalışmaların çoğaltılması ve sistematize edilmesi, Türkiye’deki hemşirelik öğrencilerinin organ bağışı tutumunun değerlendirilebilmesi adına önemlidir.

Bulgular

Tablo 1’de öğrencilerin tanıtıcı özellikleri ve tanıtıcı özelliklerine göre organ bağışı tutumu puan ortalamaları verildi. Öğrencilerin yaş ortalaması 20.80 ± 1.68 olarak belirlendi. Tabloda görüldüğü gibi öğrencilerin cinsiyeti ile ölçeğin tüm alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulundu ($p < 0.05$) (Tablo 1). Bu farkın, kadınlarda yardımsızlık ve ahlaki değerleri alt boyutunda, erkeklerde ise ölçeğin tıbbi olarak ihmal edilme korkusu ve bedensel yaralanma korkusu alt boyutundan kaynaklandığı bulundu. Öğrencilerin bulunduğu sınıf ile ölçeğin yardımsızlık ve ahlaki değerleri alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.05$), bu farkın 1. ve 3. sınıf öğrencilerinden kaynaklandığı bulundu. Öğrencilerin ailesinde daha önce organ nakli olan ve organ nakli için bekleyen birinin varlığı ile ölçeğin yardımsızlık ve ahlaki değerleri alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulundu ($p < 0.05$). Öğrencilerin organ bağışında bulunma durumu ile ölçeğin yardımsızlık ve ahlaki değerleri alt boyutu, tıbbi olarak ihmal edilme korkusu ve bedensel yaralanma korkusu alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.05$), bu farkın organ bağışında bulunmama ve bulunmayı düşünmeme söylemlerinden kaynaklandığı belirlendi. Öğrencilerin organ bağışı bilgisi ile ölçeğin yardımsızlık ve ahlaki değerleri alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulundu ($p < 0.05$) (Tablo 1).

Öğrencilerin organ bağışında bulunmamasının gerekçeleri %42.7’sinin organ bağışını hiç düşünmemesi ve %30’unun kendini organ bağışına hazır hissetmemesi, %7.9’unun nereye başvuracağını bilmemesi, %2.1’inin sistemli organ bağışı organizasyonu olmadığı inancı, %6.4’ünün dini nedenler, %1.2’sinin yeterli organ nakli merkezlerinin olmadığını düşünmesi, %1’inin organ bağışını doğru bulmaması, %1.6’sının sağlık şartlarının uygun olmaması ve % 6.3’ünün ailesinin organ nakline izin vermemesi olduğu bulundu.

Tablo 2’de öğrencilerin organ bağışı tutumu ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları verildi. Tablo incelendiğinde yardımsızlık ve ahlaki değerleri (total pozitif tutum) alt boyutu toplam puan ortalaması 95.13 ± 18.81 ; tıbbi olarak ihmal edilme korkusu alt boyutu toplam puan ortalaması 29.30 ± 10.74 ; bedensel yaralanma korkusu alt boyutu toplam puan ortalaması 30.00 ± 10.68 ; total negatif tutum alt boyutu toplam puan ortalaması 59.31 ± 19.44 olarak bulundu (Tablo 2).

Tablo 3’te çeşitli değişkenlere göre organ bağışı isteğini etkileyen faktörleri gösteren lojistik regresyon analizi verildi. Modelde cinsiyet, yaşadığı yer, ailede organ nakli bekleyen birey, ailede organ nakli olan

Tablo 1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özellikleri ve Tanıtıcı Özelliklerine Göre Organ Bağışı Tutumu Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması (n=607)

Tanıtıcı Özellikler	n	%	Organ Bağışı Tutumu									
			Total Pozitif Tutum			Total Negatif Tutum						
			Yardımseverlik ve Ahlaki Değerleri			Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu			Bedensel Yaralanma Korkusu			
			$\bar{X}\pm SS$	Median	CAA	$\bar{X}\pm SS$	Median	CAA	$\bar{X}\pm SS$	Median	CAA	
Cinsiyet	Kadın	491	80.9	96.07±18.43	100.00	11.50	28.26±10.76	27.00	8.00	29.21±10.52	29.00	7.50
	Erkek	116	19.1	91.13±19.93	92.00	12.87	33.70±9.48	34.00	7.50	33.35±10.76	35.00	8.50
	TEST p			z=-2.602 p=0.009			z=-5.045 p<0.001			z=-3.798 p<0.001		
Sınıf	1. sınıf	155	25.5	97.45±17.74	99.00	17.00	31.18±11.29	31.00	10.50	31.64±10.65	32.00	7.50
	2. sınıf	155	25.5	91.72±20.16	95.00	13.50	28.03±11.17	26.00	8.00	29.60±11.63	27.00	9.00
	3. sınıf	111	18.3	98.98±16.59	103.00	10.50	28.45±10.04	27.00	8.50	28.79±9.77	28.00	7.00
	4. sınıf	186	30.6	93.75±19.24	97.00	13.75	29.31±10.15	30.00	7.50	29.70±10.31	31.00	7.50
	TEST p fark			KW=12.384 p=0.006 1-3>2-4			KW=7.793 p=0.050 1-3>2-4			KW=6.293 p=0.098		
Uzun süre yaşanan yer	Şehir	421	69.4	94.78±18.97	97.00	13.00	29.42±10.67	29.00	7.75	29.78±10.82	30.00	7.50
	Köy, kasaba, ilçe	186	30.6	95.87±18.48	99.50	11.75	29.05±10.92	27.00	9.00	30.52±10.36	31.50	7.62
	TEST p			z=-0.721 p=0.471			z=-0.557 p=0.577			z=-0.791 p=0.429		
Ailede daha önce organ nakli olan bireyin varlığı	Var	20	3.3	101.95±17.68	108.50	8.37	29.15±12.25	28.00	10.50	27.70±13.25	26.50	12.62
	Yok	587	96.7	94.90±18.82	98.00	13.00	29.31±10.70	29.00	8.00	30.08±10.58	30.00	7.50
	TEST p			z=-2.031 p=0.042			z=-0.191 p=0.848			z=-0.882 p=0.378		
Ailede organ nakli bekleyen bireyin varlığı	Var	15	2.5	105.93±8.22	105.00	6.00	31.00±13.30	32.00	13.50	30.13±12.26	34.00	6.00
	Yok	591	2.5	94.86±18.93	98.00	13.00	29.29±10.66	28.50	9.00	30.03±10.64	30.00	7.50
	TEST p			z=-2.264 p=0.023			z=-0.454 p=0.657			z=-0.153 p=0.885		
Organ bağışında bulunma	Bulundum.	4	0.7	101.00±21.36	103.50	19.75	26.50±7.32	25.50	7.00	22.75±11.52	24.00	10.62
	Bulunmayı düşünüyorum.	185	30.5	101.92±15.60	105.00	9.25	25.10±9.34	24.00	6.25	24.54±9.13	24.00	7.00
	Bulunmadım.	336	55.4	92.91±18.87	95.00	13.00	30.70±10.72	30.50	8.00	31.69±10.26	30.50	7.50
	Bulunmayı düşünmüyorum.	82	13.5	88.63±20.86	91.50	13.50	33.18±11.11	34.00	9.75	35.80±10.29	36.50	6.50
	TEST p fark			KW= 43.716 p<0.001 3-4>1-2			KW=44.613 p<0.001 3-4>1-2			KW=83.029 p<0.001 3-4>1-2		
Organ bağışı bilgisi	Biliyorum.	553	91.1	94.63±18.73	97.00	7.50	29.19±10.69	28.00	8.75	30.22±10.68	31.00	8.00
	Bilmiyorum.	54	8.9	102.93±18.98	107.50	6.50	30.50±11.27	30.50	8.00	27.77±10.46	24.00	7.12
	TEST p			z=-3.440 p=0.008			z=-0.328 p=0.377			z=-0.297 p=0.107		
Sağlık çalışanı bilgisine güven	Evet	105	17.3	92.89±21.14	97.00	11.25	29.18±10.81	28.00	8.25	29.93±10.15	30.00	7.00
	Hayır	502	82.7	95.60±18.27	98.00	12.5	29.33±10.74	29.00	8.62	30.02±10.79	30.00	8.00
	TEST p			z=-0.956 p=0.339			z=-0.165 p=0.869			z=-0.027 p=0.978		

*CAA: Çeyrekler Arası Aralık

birey, sağlık çalışanı bilgisine olan güven, organ bağışı bilgisi, pozitif tutum, negatif tutum lojistik regresyon analizine alındı. Modele giren değişkenlerden yaşadığı yer ve ailede organ nakli bekleyen bireyin varlığı istatistiksel olarak anlamlı bulunmadı (p>0.05). Öğrencinin organ bağışı konusunda isteğini; negatif tutumu düşük olan 6.07 kat OO: 6.07: (%95 GA: 3.58-10.30); ailede organ nakli olan bireyin olması 3.60 kat OO: 3.60: (%95 GA: 1.22-10.58); pozitif tutumu yüksek olan 2.31 kat OO: 2.31: (%95 GA: 1.16-4.60); kadın cinsiyeti 1.87 kat OO: 1.87: (%95 GA: 1.07-3.27); sağlık çalışanı bilgisine olan güvenin 0.38 kat OO: 0.38: (%95 GA: 0.22-0.68); organ bağışı bilgisinin 0.21 kat OO: 0.21: (%95 GA: 0.12-0.38) artırdığı bulundu (Tablo 3).

Tablo 2. Öğrencilerin Organ Bağışı Tutumu Puan Ortalamaları

	Ölçek min-maks	$\bar{X}\pm SS$	Öğrenci med (min-maks)
Yardımseverlik ve Ahlaki Değerleri Total Pozitif Tutum	20-120	95.13±18.81	98 (28-120)
Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu	10-60	29.30±10.74	29 (10-58)
Bedensel Yaralanma Korkusu	10-60	30.00±10.68	30 (10-57)
Total Negatif Tutum	20-120	59.31±19.44	58 (21-112)

Tablo 3. Organ Bağışı İsteğini Etkileyen Faktörleri Gösteren Lojistik Regresyon Analizi

Değişkenler (Referans kategori)	B	Wald	Tahmini Olasılıklar Oranı (OO)	%95 GA	p
Negatif tutum (yüksek)	1.803	44.609	6.07	3.58-10.30	<0.001
Ailede organ nakli olan birey (olmayan)	1.280	5.408	3.60	1.22-10.58	0.020*
Cinsiyet (erkek)	.625	4.804	1.87	1.07-3.27	0.028*
Pozitif tutum (düşük)	.839	5.728	2.31	1.16-4.60	0.017*
Sağlık çalışanı bilgisine güven (güvensizlik)	-.959	10.667	0.38	0.22-0.68	<0.001
Organ bağışı bilgisi (olmayan)	-1.563	27.080	0.21	0.12-0.38	<0.001
Yaşadığı yer (kırsal)	-.065	0.099	0.94	0.63-1.40	0.753
Ailede organ nakli bekleyen birey (olmayan)	-.168	.063	0.85	0.23-3.12	0.802

*p<0.05 GA: Güven aralığı

Tartışma

Organ nakli sayesinde irrevesibl organ yetmezliği olan hastaların yaşamını kurtarmak, uzatmak ve yaşam kalitelerini iyileştirmek olası olmaya başlamıştır. Ancak, nakil tedavisi birçok bilimsel, sosyal ve etik sorunları da beraberinde getirmiştir. Kültürel farklılıklar, dini inançlar ve ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, transplantasyonda kullanılan teknolojiler nedeni ile transplantasyon oranları etkilenmektedir. Transplantasyon sayısını temel olarak genel popülasyonun transplantasyona yönelik bilgi ve tutumu etkilemektedir. Organ bağışı konusunda toplumsal duyarlılığı arttırmada ve ailenin karar verme sürecini etkilemede önemli bir noktada olan geleceğin sağlık profesyonelleri olan hemşirelik öğrencilerinin organ bağışı hakkındaki tutumları ve tutumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacı ile yapıldı.

Bu çalışmada, öğrencilerin %55.4'ünün organ bağışında bulunmadığı ve %13.5'inin organ bağışında bulunmayı düşünmediği belirlendi. Öğrencilerin çoğunluğu organ bağışının hayat kurtarmak ve iyileşmek için önemli olduğunu düşünse de yalnızca %0.7'sinin organ bağışı kartının olduğu belirlendi. Yapılan çalışmalarda, benzer şekilde, öğrencilerin organ bağışına yönelik olumlu tutumları olmasına rağmen, çok azının organ bağışı kartı olduğu belirlenmiştir.^(15,24) Öğrencilerin organ bağışında bulunmama gerekçeleri ise organ bağışını hiç düşünmeme (%42.7) nereye başvuracağını bilmeme (%7.9), ailenin organ bağışına izin vermemesi (%6.3), dini nedenler (%6.4), kendini hazır hissetmeme (%30), sistemli bir organ bağışı organizasyonu olmadığı inancı (%3.3) ve diğer nedenler olarak belirlendi. Literatürde bu bilgiyi destekleyen çok sayıda çalışma vardır.^(4,22,25-27) Organ bağışı ve beyin ölümü kavramı bilgisinin artması ve organ bağışı konusunda aileleriyle aynı düşüncede olan öğrencilerin organ bağışı kartı edinme olasılığının arttığı bildirilmiştir.^(13,14,17,24,28) Türkiye'de beyin ölümü sonrası organ bağışı yapılabilmesi için kişinin kendi yazılı ve sözlü ifadesi; eğer herhangi bir beyanı yoksa ailenin organ bağışı için onay vermesi gerekmektedir.⁽²⁹⁾ Bundan dolayı aile organ bağışı yapma konusunda önemli bir noktadadır. Hemşirelik eğitimi sırasında öğrencilerin organ bağışı hakkındaki bilgi düzeyi artırılmalı ve aileden başlayarak toplumu bilgilendirmeleri gerektiği vurgusu yapılmalıdır. Bunun yanı sıra aile üyelerinin organ bağışına yönelik birbirlerine görüşlerini bildirmeleri ile organ bağışının artacağı düşünül-

mektedir. Ju ve ark.⁽⁸⁾ yaptıkları çalışmada benzer önerilerde bulunmuştur. Bunun yanı sıra öğrencilerin bir kısmının dini nedenler nedeni ile organ bağışında bulunmak istemedikleri belirlendi. Yapılan bir çalışma, dini koşulların, organ bağışı kararını ve potansiyel bağışçıların tutumlarını doğrudan etkilediğini bildirmiştir.^(14,15) Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu 03.03.1980 tarihli açıklamasında, karşılığında maddi kazanç sağlanmaması koşuluyla organ bağışının başka bir tedavi seçeneği olmayan kişilerde tedavi yöntemi olarak kullanılabilirliği şeklinde rapor yayınlamıştır.⁽³⁰⁾

Bu çalışmada, organ bağışı isteğini etkileyen faktörler belirlendi. Değişkenlerden yaşadığı yer ve ailede organ nakli bekleyen birey varlığı istatistiksel olarak anlamlı bulunmadı. Bu sonuç, öğrencilerin ailesinde organ nakli bekleyen birey sayısının az olması şeklinde yorumlanabilir. Öğrencinin organ bağışı konusunda isteğini kadın cinsiyeti erkek cinsiyetinden 1.86 kat artırdığı bulundu. Literatür incelendiğinde, cinsiyet ile organ bağışı tutumu arasındaki ilişkiyi inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Baykan ve ark.'nın⁽²¹⁾ yaptığı bir çalışmada, öğrencilerin cinsiyete göre organ bağışına karşı tutumları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Ancak, bu çalışmada, kadın öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla pozitif tutum sergiledikleri belirlendi. Bunun nedeninin Türk toplumunda kadınlara yüklenen toplumsal cinsiyet rolü kapsamındaki yardımseverlik, korumacı ve destekleyici özelliklerin fazla olmasından kaynaklandığı şeklinde düşünülebilir.

Bu çalışmada, öğrencinin ailesinde organ nakli yapılmış bireyin olması olmayana göre, organ bağışında bulunma isteğini 3.60 kat artırdığı saptanmıştır. Benzer şekilde, Kulakcı Altıntaş⁽³¹⁾ tarafından yapılan bir çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin ailede organ nakli bekleyen birey olma durumu ile organ bağışı yapmaya ilişkin düşünceleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Ailede organ nakli olan birey olması öğrenci üzerinde duyarlılığı artırmış olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencinin organ bağışı konusundaki bilgisi organ bağışında bulunma oranını 0.21 kat artırdı. Hemşirelik ve tıp öğrencileri ile yapılan bir çalışmada, organ bağışı bilgisinin arttıkça bağışçı olarak kayıt olma isteğinin artacağı rapor edilmiştir.^(8,24) Benzer

şekilde başka bir çalışmada, organ bağışı bilgisinin organ bağışında bulunma konusunda etkili olduğu belirlenmiştir.⁽²⁸⁾ Organ bağışını artırmak, farkındalık kazandırmak ve pozitif tutum geliştirmek için öğrencileri organ bağışına yönelik eğitim programlarına dâhil etmenin yararlı olabileceği söylenebilir. Ayrıca, öğrencinin bilgisinin yanı sıra sağlık çalışanının bilgisine güvenmesi de organ bağışında bulunma isteğini 0.38 kat etkilediği belirlendi. Cebeci ve ark.⁽²²⁾ tarafından yapılan bir çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin sağlık çalışanlarına güvensizlik nedeni ile organ bağışında bulunmak istemedikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin klinik uygulama sırasında gördükleri yetersiz ve yanlış uygulamalar sağlık personeli ve sağlık sistemine karşı güvensizlik yaşamasının nedeni olarak gösterilebilir.

Bu çalışmada, tutum, öğrencilerin organ bağışı isteği üzerinde en büyük etkiye sahipti. Negatif tutum tıbbi olarak ihmal edilme korkusu ve bedensel yaralanma korkusundan oluşurken, pozitif tutum yardımseverlik, ahlaki değer ve inançlardan oluşmaktadır. Organ nakli ve bağışı konusunda pozitif tutuma sahip olanların organlarını bağışlamaya istekli olma olasılıkları 2.31 kat, negatif tutumu düşük olan öğrencilerin yüksek olana göre 6.07 kat fazla olduğu bulundu. Bu bulguya paralel olarak, yapılan bir çalışmada, organ bağışı konusunda pozitif tutumu olan bireylerin organ bağışı isteğinin daha fazla olduğu bildirilmiştir.⁽⁸⁾ Negatif tutum ve pozitif tutum arasındaki ilişkiyi gösteren çalışmalarda, öğrencilerin organ bağışı ile ilgili yardımseverlik, ahlaki değer ve inançlarının (pozitif tutum) yüksek olduğu, ancak bedensel sakatlanma ve tıbbi ihmal korkusundan dolayı işlemi yapmakta kararsız kaldıkları bildirilmiştir.^(5,32) Benzer şekilde başka bir çalışmada, organ bağışı konusundaki pozitif tutumun organ bağışında bulunma isteğinde etkili olduğu belirlenmiştir.⁽²⁸⁾ Öğrencinin beden bütünlüğünün bozulmasından korkması, ölüme karşı tutumu, ailenin geleneksel değer ve inançları, yeterli sağlık organizasyonların olmaması gibi nedenlerin, öğrencinin organ bağışında bulunma tutumunu negatif yönde etkilediği söylenebilir. Hemşirelik öğrencileri geleceğin sağlık profesyonelleri olacağından dolayı organ nakline ilişkin olumlu tutum geliştirmeleri önemlidir. Yapılan bir çalışmada, organ nakli konusunda pozitif tutumun bilgi eksikliğinin giderilmesi ile sağlanacağı belirtilmiştir.⁽¹⁵⁾

Sonuç

Tüm bu sonuçlar doğrultusunda hemşirelik öğrencilerinin pozitif organ bağışı tutumlarının daha yüksek olduğu bulundu. Öğrencilerin çoğunun organ bağışı isteğinde bulunmayı düşündükleri, ancak çok azının organ bağışı talebinde bulunduğu belirlendi. Organ bağışı isteğini etkileyen en önemli faktör tutum olarak belirlendi. Organ bağışı pozitif tutumu cinsiyet, bulunduğu sınıf, ailede daha önce organ nakli olan ve bekleyen birey varlığı, organ bağışında bulunma durumu, organ bağışı bilgisinin etkilediği; negatif tutumu ise cinsiyet ve organ bağışında bulunma durumunun etkilediği belirlendi. Bu çalışmanın sonuçları doğrultusunda pozitif tutumu geliştirmek ve negatif tutumu azaltmak için hemşirelik öğrencilerinin organ bağışı hakkındaki bilgi düzeyi artırılmalı ve aileden başlayarak toplumu bilgilendirmeleri gerektiği vurgusu yapılmalıdır.

Sosyal farkındalığın artırılmasında kilit rol oynayan geleceğin sağlık profesyonelleri olarak kabul edilen hemşirelik öğrencilerinin organ bağışı konusundaki tutumlarının ve bu tutumları etkileyen faktörlerin belirlenip topluma ve öğrencilere gerekli eğitimlerin verilmesi, farklı disiplinlerden olan öğrenciler ile tekrarlanıp karşılaştırmaların yapılması ve yapılan çalışmalar doğrultusunda organ bağışının ayrı bir ders olarak verilmesi önerilebilir. Elde edilen bulgular, gelecekteki hemşirelerin organ bağışı ve teşvikiyle ilgili konularda yetkin olmalarını sağlamak için hemşirelik müfredatını gözden geçirme gereksinimini ortaya koymaktadır.

Etik Komite Onayı: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan alınmıştır (Tarih ve No. 17.01.2018 ve 2018-01/03).	Ethics Committee Approval: It was obtained approval from the Sivas Cumhuriyet University Non-Interventional Clinical Research Ethics Committee (Date and No. 17.01.2018 and 2018-01/03).
Bilgilendirilmiş Onam: Araştırmanın formları uygulanmadan önce öğrencilere araştırmanın amacı açıklandı ve formlar uygulanmadan önce araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden bilgilendirilmiş yazılı onam alındı.	Informed Consent: Before applying the forms of the research, students were explained to the purpose of the research and it was obtained informed written permission by students agreed to participate in the research.
Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.	Peer-review: Externally peer-reviewed.
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması olmadığını açıklamıştır.	Conflict of Interest: No conflict of interest was declared by the author.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını açıklamıştır.	Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.
© Telif Hakkı 2020 Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Semahat Arsel Hemşirelik Eğitim ve Araştırma Merkezi (SANERC). Logos Tıp Yayıncılık tarafından yayınlanmaktadır.	
© Copyright 2020 by Koç University School of Nursing Semahat Arsel Nursing Education and Research Center (SANERC). This Journal published by Logos Medical Publishing.	

KAYNAKLAR

1. Tam WWS, Suen LKP, Chan HYL. Knowledge, attitudes and commitment toward organ donation among nursing students in Hong Kong. *Transplantation Proc.* 2012; 44(5):1196-200. <http://dx.doi.org/10.1016/j.transproceed.2012.01.108>
2. Adenwalla HS, Bhattacharya S. Dr. Joseph E. Murray. *Indian J Plast Surg.* 2012;45(3):596-97. PMC358038
3. White SL, Hirth R, Mahillo B, Dominguez-Gil B, Delmonico FL, Noel L, et al. The global diffusion of organ transplantation: trends, drivers and policy implications. *Bull of the World Health Organ.* 2014;92:826-35. <http://dx.doi.org/10.2471/BLT.14.137653>
4. Kavurmacı M, Karabulut N, Koç A. Üniversite öğrencilerinin organ bağışı hakkındaki bilgi ve görüşleri. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi.* 2014;11(2):15-21.
5. Kose OO, Onsu MF, Topuzoglu A. Knowledge levels of and attitudes to organ donation and transplantation among university students. *North Clin Istanbul.* 2015;2(1):19-25. <http://dx.doi.org/10.14744/nci.2015.58070>
6. World Health Organization. Global Observatory on Donation and Transplantation. Organ donation and transplantation activities, 2016. Available from: <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/DATOS%202016fw.pdf>

7. Türkiye Sağlık Bakanlığı. Organ nakli bekleyen hastalar, 2019. Available from: <https://organ.saglik.gov.tr/0TR/70Istatistik/OrganNakilIstatistikKamusal.aspx>
8. Ju MK, Sim MK, Son SY. A study on nursing students' knowledge, attitude, and educational needs for brain-death organ transplantation and donation and intent to donate organs. *Transplant Proc.* 2018;50(4):1187-91. <http://dx.doi.org/10.1016/j.transproceed.2018.02.036>
9. Yaşar M, Oğur R, Uçar M, Göçgeldi E, Yaren H, Tekbaş ÖF, et al. Bir sağlık meslek yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin organ bağışı konusundaki tutumları ve tutumlarına etki eden faktörler. *Genel Tıp Derg.* 2008;18(1):33-7.
10. Özer FG, Karamanoğlu AY, Beydağ KD, Fidancıoğlu H, Akıncı E, Şanlı İ, et al. Sağlık yüksekokulunda öğrenim gören bir grup öğrencinin organ nakli/bağışına yönelik görüşleri ve bilgi düzeylerine eğitimin etkisi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni.* 2008;7(1):39-46.
11. Mikla M, Rios A, Lopez-Navas A, Gotlib J, Kilanska D, Martinez-Alarcón L, et al. Factors affecting attitude toward organ donation among nursing students in Warsaw, Poland. *Transplant Proc.* 2015;47(9):2590-92. <http://dx.doi.org/10.1016/j.transproceed.2015.09.031>
12. Bostancıoğlu D, Saraçoğlu GV, Öztürk M. Yüksekökol öğrencilerinin organ bağışı konusundaki bilgi düzeylerinin ve tutumlarının araştırılması. *Genel Tıp Dergisi.* 2017;27(4):140-151.
13. Tumin M, Tafran K, Tang LY, Chong MC, Jaafar NIM, Satar NM, Abdullah N. Factors associated with medical and nursing students' willingness to donate organs. *Medicine.* 2016;95(12):e3178. <http://dx.doi.org/10.1097/MD.00000000000003178>
14. Marc M, Fudali K, Gajdek M, Rekas M, Fafara A. Knowledge and attitudes of students of the Rzeszow University about the transplantation of organs. *Transplant Proc.* 2018;50(7):1933-38. <http://dx.doi.org/10.1016/j.transproceed.2018.03.116>
15. Poreddi V, Katayani BV, Gandhi S, Thimmaiah R, Badamath S. Attitudes, knowledge, and willingness to donate organs among Indian nursing students. *Saudi Journal of Kidney Diseases and Transplantation.* 2016;27(6):1129-38.
16. Tekizoğlu FY. Organ bağışı: bireylerin kararlarını etkileyen psikolojik faktörler. *Muhakeme Dergisi.* 2018;1(1):21-35.
17. Lei L, Deng J, Zhang H, Dong H, Luo Y. Level of organ donation-related knowledge and attitude and willingness toward organ donation among a group of university students in Western China. *Transplant Proc.* 2018;50(10):2924-31. <http://dx.doi.org/10.1016/j.transproceed.2018.02.095>
18. Ordın YS, Söylemez BA. Effects of peer education on attitudes toward organ donation in nursing students. *Transplant Proc.* 2018;50(10):2971-75. <http://dx.doi.org/10.1016/j.transproceed.2018.02.094>
19. Contiero PP, Wilson DM. Understanding ambivalence toward organ donation and transplantation: An exploratory study of nursing students. *Nurse Education Today.* 2019;76:191-95. <http://dx.doi.org/10.1016/j.nedt.2019.02.008>
20. Yazıcı Sayın Y. Turkish validity and reliability of organ donation attitude scale. *J Clin Nurs.* 2016;25(5-6):642-55. <http://dx.doi.org/10.1111/jocn.12943>
21. Başkan Z, Naçar M, Yamanel R, Uzun AÖ, Dağlıtunccezi Ş, Davran H, Murt G. Tıp Fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin organ-doku nakli konusundaki bilgi, tutum ve davranışları. *Turkish Journal of Surgery/ Ulusal Cerrahi Dergisi.* 2009;25(4):137-141.
22. Cebeci F, Dağ GS, Karazeybek E. Undergraduate nursing students' opinions and attitudes toward organ donation: a survey in a Turkish university. *Journal of Nursing Education and Practice.* 2015;5(9):83-89.
23. Yazıcı SÖ, Kavak HO, Kaya E, Tekin A, Kalaycı, I. Hemşirelik öğrencilerinin organ nakli ve bağışı konusunda bilgi ve düşüncelerinin belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi.* 2015;3(2):66-76.
24. Fontana F, Massari M, Giovannini L, Alfano G, Cappelli G. Knowledge and attitudes toward organ donation in health care undergraduate students in Italy. *Transplant Proc.* 2017;49(9):1982-7. <http://dx.doi.org/10.1016/j.transproceed.2017.09.029>
25. Aktaş YY, Karabulut N. Giresun Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesindeki hemşirelik öğrencilerinin beyin ölümlü ve organ bağışına ilişkin bilgi ve tutumları. *Fırat Tıp Dergisi.* 2012;17(3):129-34.
26. Savaşer S, Mutlu B, Çağlar S, Doğan Z, Canbulat N. Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin organ bağışına bakışları. *I.Ü.F.N Hem Derg.* 2012;20(1):1-9.
27. Ercan K, Sezek F, Akman Z, Erbil B, Aslan B, Özgen R. Keleş Ö. Üniversite öğrencilerinin öğrenim gördükleri alanlara göre organ nakli ve bağışı ile ilgili görüşleri. *EKEV Akademi Dergisi.* 2015;62(62):471-86.
28. Figueroa CA, Mesfum ET, Acton NT, Kunst AE. Medical students' knowledge and attitudes toward organ donation: results of a Dutch survey. *Transplant Proc.* 2013;45(6):2093-97. <http://dx.doi.org/10.1016/j.transproceed.2013.02.135>
29. 2238 sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun, 03.06.1979 tarih ve 16655 sayılı Resmî Gazete.
30. Türkiye Cumhuriyeti, Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı, Kurul Kararları. Available from: <https://kurul.diyaret.gov.tr/Karar-Mutalaa-Cevap/9669/organ-nakli>.
31. Altıntaş HK. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin organ nakli ve bağışı konusundaki bilgi, tutum ve davranışlarının belirlenmesi. *Sağlık Akademisi Kastamonu.* 2018;3(3):63-80.
32. Söylemez BA, Ordın YS. Attitudes of the third-year nursing students toward organ donation: cross-sectional study. *Transplant Proc.* 2017;49(8):1698-701.